

інформаційних технологій та інформаційних систем в процеси, які пов'язані з конструюванням та відтворенням індивідуального та соціального буття.

Список використаних джерел

1. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: Медиум, 1995.
2. Бехманн Г. Современное общество: общество риска, информационное общество, общество знаний / пер. с нем. Антоновского А., Гороховой Г., Ефременко Д., Каганчук В., Месяц С. – М.: Logos, 2010. – 248 с.
3. Бурдые П. Социология социального пространства / Пер. с франц.; отв. ред. перевода Н. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 288 с.
4. Гарфинкель Г. Исследования по этнометодологии. – СПб.: Питер, 2007. – 335 с.
5. Игнатев В. Социальная система как информационное взаимодействие [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ayp.ru/library/sotsialnaya-sistema-kak-informatsionnoe-vzaimodeistvie/1122>
6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. / под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
7. Левин С. Метафизика и общая теория социальной реальности Дж. Сёрла. – <http://cyberleninka.ru/article/n/metafizika-i-obschaya-teoriya-sotsialnoy-realnosti-dzh-syorla>
8. Назарчук А. Идея коммуникации и новые философские понятия XX века // Вопросы философии. – 2011. – №5. – С.157–166.
9. Негодаев И. А. На путях к информационному обществу. – Ростов–на–Дону: Изд-во ДГТУ, 1999. – 392 с.
10. Пунченко О. Цивилизационное измерение истории человечества: [монография]. – Одесса: Астропринт, 2013. – 448 с.
11. Серл Дж. Конструирование социальной реальности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/searle.htm>

References

1. Berger P., Lukman T. Sotsialnoe konstruirovaniye realnosti. Traktat po sotsiologii znaniya. – М.: Medium, 1995.
2. Behmann G. Sovremennoye obschestvo: obschestvo riska, informatsionnoye obschestvo, obschestvo znaniy / per. s nem. Antonovskogo A., Gorohovoy G., Efremenko D., Kaganchuk V., Mesyats S. – М.: Logos, 2010. – 248 s.
3. Burde P. Sotsiologiya sotsialnogo prostranstva / Per. s frants.; otv. red. perevoda N. Shmatko. – М.: Institut eksperimentalnoy sotsiologii; SPb.: Aleteyya, 2007. – 288 s.
4. Garfinkel G. Issledovaniya po etnometodologii. – SPb.: Piter, 2007. – 335 s.
5. Ignatev V. Sotsialnaya sistema kak informatsionnoye vzaimodeystvie [Elektronnyiy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ayp.ru/library/sotsialnaya-sistema-kak-informatsionnoe-vzaimodeistvie/1122>
6. Kastels M. Informatsionnaya epoha: ekonomika, obschestvo i kultura: per. s angl. / pod nauch. red. O. I. Shkaratana. – М.: GU VShE, 2000. – 608 s.
7. Levin S. Metafizika i obschaya teoriya sotsialnoy realnosti Dzh. Syorla. – <http://cyberleninka.ru/article/n/metafizika-i-obschaya-teoriya-sotsialnoy-realnosti-dzh-syorla>
8. Nazarchuk A. Ideya kommunikatsii i novyye filosofskie ponyatiya XX veka // Voprosy filosofii. – 2011. – №5. – С.157–166.
9. Negodaev I. A. Na putyakh k informatsionnomu obschestvu. – Rostov–na–Donu: Izd–vo DGTU, 1999. – 392 s.
10. Puchenko O. Tsivilizatsionnoye izmereniye istorii chelovechestva: [monografiya]. – Odessa: Astroprint, 2013. – 448 s.
11. Serl Dzh. Konstruirovaniye sotsialnoy realnosti [Elektronnyiy resurs]. – Rezhim dostupa: <http://psyberlink.flogiston.ru/internet/bits/searle.htm>

Palchinskaja M. V., PhD, Associate Professor, Department of Philosophy of the Odessa National Maritime University, doctoral student in «Philosophy, sociology and management of socio-cultural activities» South Ukrainian National Pedagogical University (Ukraine, Odessa), ya.maryasha2009@yandex.ru

System–design principles of social space in the conditions of formation of information society

In the article analyzes the systemcreating design principles of social space in modern society. The article is to analyze the design features of social space in terms of the information society in the context of social and philosophical paradigms.

Construction of social space in terms of the information society has its own speciality. Information explosion which lived in current world makes it possible to expand the individual potential vectors for future practice, implement them, one changing socio-cultural environment. There is transformation information by individ, where received knowledge can not only reflect the world, but also to model your living space. Information becomes necessary resources to implement the new stage of social development, which in turn leads to changes in its content, thereby reserving capacity in its structure further possible social transformations.

Understanding the construction of social reality in human life in modern society is impossible without ambivalent impact mass introduction of information and communication technologies. Now is the rapid formation of the knowledge society, which has the following interrelated determinants as unprecedented growth of information saturation almost all spheres of society, entry information and communication technologies in the life of society and the individual, fundamental changes in patterns of social interaction and so on. As a result, their impact on people formed a certain model of the social world, which in turn is used for the construction of social reality.

Keywords: social space, construction of social reality, social interaction, information.

Пальчинская М. В., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии Одесского национального морского университета, докторант кафедры «Философии, социологии и менеджмента социокультурной деятельности» Южноукраинского национального педагогического университета (Украина, Одесса), ya.maryasha2009@yandex.ru

Системообразующие принципы конструирования социального пространства в условиях становления информационного общества

Анализируются системообразующие принципы конструирования социального пространства современного общества. Целью статьи является анализ особенностей конструирования социального пространства в условиях информатизации общества.

Конструирование социального пространства в условиях становления информационного общества имеет свои особенности. Переживаемый миром информационный взрыв дает возможность индивиду расширять возможные векторы практической деятельности, воплощать их, изменяя социокультурную среду. Происходит преобразование информации индивидом, когда полученное знание позволяет не только отражать мир, но и моделировать собственное жизненное пространство. Информация становится необходимым ресурсом для реализации нового этапа социального развития, который, в свою очередь, приводит к изменениям в ее содержании, тем самым резервируя в ее структуре потенциал дальнейших возможных социальных трансформаций.

Понимание конструирования социальной реальности в жизнедеятельности человека в современном социуме невозможно без учета амбивалентного влияния массового внедрения инфокоммуникационных технологий. Сейчас происходит стремительное формирование общества знания, которому присущи такие связанные между собой детерминанты, как беспрецедентный рост информационной насыщенности практически всех сфер социума, массовое внедрение информационно-коммуникационных технологий в жизнедеятельность общества и отдельной личности, коренные изменения модели социального взаимодействия и т.д. В результате их воздействия на человека формируется определенная модель окружающего социального мира, которая, в свою очередь, используется для конструирования социальной реальности.

Ключевые слова: социальное пространство, конструирование социальной реальности, социальное взаимодействие, информация.

УДК 111.85

Еременко Ю. В., кандидат философских наук, викладач кафедри хореографії, Інститут культури і мистецтв Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Полтава), koliana1960@gmail.com

ЕСТЕТИЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СМЕРТІ

Філософська проблематика, пов'язана зі смертю, перебуває в центрі дослідницької уваги стільки ж, скільки існує сама філософія. У той же час, відносно невеликий сегмент теоретичного знання охоплює її естетичні аспекти. Мета цієї статті – окреслити деякі особливості естетичного сприйняття феномену смерті.

На думку автора, гранична складність осмислення цього явища змушує людську свідомість вдаватися до компенсаторного механізму – естетизації смерті. Найпоширенішим способом естетизації смерті є її персоніфікація. У рефлексивному процесі смерть позначається через певні образи та естетичні концепції, пов'язані з життям.

Автор приходить до висновку, що, мислячи про смерть, зображуючи смерть, побоюючись смерті, ми маємо на увазі естетичні феномени, а не їх підстави. Однак ці естетичні явища обумовлюють абсолютно реальні поведінкові реакції та соціальні відносини. Естетично організований жас перед смертю є одним із найважливіших досягнень культури. Він здатний примирити страждачою людську свідомість з думкою про неминучий кінець.

Ключові слова: смерть, суб'єкт, естетизація, потворне, безобразне, персоніфікація.

Сьогодні, у зв'язку з війною на Донбасі, український соціум переживає своєрідний екзистенціальний стрес: усі ми щодня мимоволі занурюємось у смисловий простір смерті через переповнення мас-медіа танатологічною семантикою та естетикою. Багато українських вояків і громадянських осіб не просто час від часу стикаються зі смертю, – вони постійно живуть у цьому просторі понад півтора роки і латентно носять у собі «синдром Донбасу» – загострене чуття уявної чи реальної близькості смерті, яке накладає відбиток на сприйняття світу, оточуючих, себе, цінності та сенсу життя.

Адаптуватися до цієї нештатної ситуації суспільство може, зокрема, за умови докладання додаткових зусиль для осмислення феномену смерті, у тому числі, її естетичних модифікацій, оскільки, з нашого погляду, саме механізм «естетичного опрацювання» пристосовує свідомість до збагнення скінченності людського існування.

Філософська проблематика, пов'язана зі смертю, перебуває в центрі дослідницької уваги стільки ж, скільки існує сама філософія. У той же час, відносно невеликий сегмент теоретичного знання охоплює її естетичні аспекти. Тут варто згадати роботи Ф. Арьеса, О. В. Буткевича, А. В. Демічева, У. Еко, Р. Л. Красильникова, Ю. Кристевої, С. О. Лишаєва, Ю. М. Лотмана, Т. В. Мордовцевої, О. О. Осанова, В. І. Самохвалової, М. М. Федорової, К. Харт Ніббріга та інших теоретиків.

Спробою окреслити деякі особливості естетичного сприйняття феномену смерті є ця стаття.

Страх смерті – головний страх людини, з яким він бореться все своє життя і який супроводжує його з дитинства до старості. Інші страхи є похідними від цього – базового. Що лякає нас у смерті?

На наш погляд, слід виділити два основних і взаємопов'язаних аспекти в сприйнятті смерті, які викликають найбільш гостру реакцію відкидання в людській свідомості.

По–перше – загроза розпаду «Я» – втрати тіла, знищення свідомості й самосвідомості, розкладення в безобразність, поглинання хаосом, деіндивідуалізація, яка зводить нанівець утішні думки про продовження життя в дітях, добрих справах і творах, а також привабливість доктрин на кшталт метапсіхоза.

По–друге – відсутність суб'єктності у події смерті, і як результат – її незбагненність, невовимість, абсолютна форс–мажорність. У європейській культурній традиції людина представляється насамперед як суб'єкт, що діє. Але що він робить, коли вмирає? «Помер» – давнє слово, яке з одного боку вказує на активність дії, але з іншого – на подію, що відбулася попри волю та активність суб'єкта, навіть всупереч їм. Ситуацію можна проілюструвати анекдотом часів пізнього «застою»: Леонід Ілліч помер. – Як, невже – особисто помер?

Обидва аспекти страху смерті можуть бути прочитані й у контексті єдиної проблеми – що (або хто) вмирає, коли вмираю я? Переймаючись цим питанням, К. Харт Ніббріг знаходить в потенційності смерті певний обмежувач,

знак скінченності та в решті решт – умову ідентичності суб'єкта, що дозволяє йому усвідомлювати себе і бути тим, чим він є: «Смерть у мені самому – як умова можливості говорити і бути «я». Однак той, хто говорить, що він умирає, насправді говорить, що він живе. «Я вмираю» не може сказати жодне «я», при цьому форма узгодження має подвійний сенс. Правильно було б сказати: «я» вмирає» [5, с. 229]. Тим не менш, грань між «вмирає» та «померло» невовима і в той же час абсолютно непроникна.

Смерть і в більш широкому сенсі – небуття не являє себе людині безпосередньо, її мить прихована, вона дає знати про себе лише через свої «означення» – комплекс різноманітних прикмет, що вказують на «присутність» присутність смерті десь поблизу. Ознаки співвідносяться з суб'єктністю, з буттям, у них смерть немов знаходить подих власного життя. А. М. Чанишев справедливо зауважив з цього приводу, що «небуття є невидимим, воно не дано безпосередньо, воно завжди ховається за спину буття. Небуття вбиває, але вбиває руками буття» [6, с. 6]. Звичайні елементи навколишнього світу в певному контексті перетворюються на знаки загрози небуття, які спочатку викликають переляк, уже потім – осмислюються логічно: скелет, зовнішні ознаки важкої хвороби, кров, запах розкладання, труна, автомобіль з написом «вантаж 200».

У марних спробах «зловити» момент безпосередньої події смерті, наша свідомість, не помічаючи того, вдається до компенсаторного механізму підміни: говорячи або мислячи про смерть, ми насправді маємо на увазі не її, а пов'язані з нею образи та метафори, вироблені культурою за тисячоліття. Образи завжди є естетично забарвленими, отже, ми осмислюємо смерть через її естетичні конотації. Таким чином, естетизація перетворюється і на когнітивний інструмент.

Слід пояснити, що ми маємо на увазі, говорячи про естетизацію. Цей термін отримав розповсюдження в працях, присвячених аналізу сучасної культурної ситуації, але дослідники трактують його по–різному. Деякі точки зору близькі нашому підходу до розуміння проблеми естетизації смерті, незважаючи на те, що змістовно не мають до неї прямого відношення. Так, Т. М. Шатунова, досліджуючи механізми естетизації соціальної реальності, пропонує таке робоче визначення: «естетизація є процесом посилення або набуття естетичних якостей людьми, речами, усіма формами суспільних відносин, які не мають прямих естетичних функцій» [7, с. 143]. С. Б. Ніконова каже про «загальну естетизацію» сучасної культури як про особливий стиль ставлення до дійсності, «при якому якість зовнішньої форми виявляється домінуючим фактором оцінки, переважаючим увагу до внутрішнього наповнення» [4, с. 3].

За аналогією, з урахуванням специфіки предмета, що розглядається, ми можемо сказати, що йдеться про наділення естетичними якостями явища смерті, яке іманентно естетичних функцій не виконує, проте, подібно до інших явищ людської екзистенції, має власні естетичні характеристики, які відкривають можливості для його естетичного прочитання.

У зв'язку з цим доречно згадати аристотелівське міркування про релятивізацію негативно естетичного й навіть набуття ним здатності викликати задоволення через художнє зображення: «... на що дивитися неприємно, зображення того ми розглядаємо із задоволенням, як,

наприклад, зображення огидних тварин та трупів» [1, с. 648–649]. Причину парадоксальної здатності художньої майстерності перетворювати предмети, огидні й потворні в житті, на джерело естетичної насолоди, Арістотель вбачав у природі художнього мімезису та радості впізнавання глядачем предмета дійсності, поміщеного в художній контекст. Звернемо увагу на те, що в якості одного з втілень огидного мислитель називає трупи. Та й тварини здатні викликати огиду або страх лише в тій мірі, в якій вони естетично причетні до семантики смерті та розкладання, тобто страху розпаду «я» і поглинання хаосом (черв'яки, летючі миші, щури, жаби і т.п. «гості» з хтонічного світу). Тобто, на наш погляд, тезу Арістотеля можна зрозуміти і як вказівку на можливість релятивізації первинного людського страху за допомогою художнього зображення його джерела. Смерть, таким чином, як би переходить в іншу якість, перетворюючись на власне зображення, а місце витісненого страху легко займає захоплення красою або, принаймні, заспокоєність естетично прийнятною видимістю, ілюзорністю, зображеністю смерті.

Від релятивізації та навіть зняття страху через естетизацію – один крок до естетичного задоволення. Правда, естетичне задоволення у людини з нормальною психікою може викликати не видовище смерті як такої, а лише її майстерне художнє зображення. Видовище трупа потопельника жакливе, але ми можемо довго в захопленні дивитися на мертво «Офелію» Дж. Е. Міллеса, на скульптуру Рафаеля «Мертвий хлопчик на дельфіні», навіть на досить натуралістичну «Утоплена» В. Г. Перова.

За допомогою сучасних аудіовізуальних засобів, комп'ютерних та піар-технологій естетизації піддається практично все. «Навіть найстрашніші події сучасності, потрапивши в об'єктив відеокамери, вільно чи невільно приймають вид не лише артефакту, а й художнього феномену» [7, с. 143]. Дуже сумнівно, що видовище смерті в новинному телерепортажі може бути художнім феноменом. Згадаймо багаторазово прокручені в інформаційних випусках кадри з розстріляним пасажирським автобусом під Волновахою в січні 2015 р. та інші подібні сюжети, якими переповнила телеефір війна на сході України. На нашу думку, яким би майстром відеозйомки не був оператор, проста фіксація факту смерті за допомогою технічного засобу не є художнім твором, на відміну від живописного полотна на цю ж тему, і рішучу роль тут відіграє навіть не майстерність, а ступінь присутності у виворі індивідуального «я» художника. Утім, подібно до сліпучого променя, пом'якшеного світлофільтром, видовище смерті, опосередковане об'єктивом відеокамери, все одно начебто злегка пом'якшується. Зауважимо: злегка та іноді: недарма телеканали ретельно стежать за змістом відеоряду оперативних зйомок з місць кримінальних подій: шок від деяких кадрів пом'якшити неможливо, їх вирізують або прикривають «мозаїкою».

Двоєка природа «смертного» страху – з одного боку, руйнування смертю людської суб'єктності, з іншого – відсутність суб'єкта в акті вмирання, – породила величезні й різноманітні культурні масиви, покликані описати, «проговорити», зобразити, словом, естетично артикулювати і цим послабити, якщо не здолати цей страх. За висловом К. Харт Ніббріга, «труд із зображення «своєї» смерті, що триває все життя, перетворює страх

перед втратою суб'єкта в смерті на оспівування смерті як суб'єкта життя, котрий насамкінець знаходить самого себе, підтверджує те протиріччя, що зрештою цей труд був обумовлений «бажанням» не «бути нічим сном» серед такої великої кількості чужих пісень» [5, с. 116]. Нemoжливiсть або гранична складнiсть осмислення смертi змушує визначати її через інші образи або феномени, пов'язані з життям, а не зі смертю. Найпоширеніший спосіб – це персоніфікація смерті, яка, окрім іншого, сприяє посиленню буттєвої вкоріненості людини. Смерть вбиває мене, отже, я живу. (А ще більше я відчуваю, що живу, коли вона вбиває інших). Міфологія, фольклор, образотворче мистецтво, література представляє нам цього вбивцю як «суб'єкта життя» – крилатого Танатоса або човняра Харона, скелега, який, хоч і дуже худий, але бадьоро розмахує своєю косою і охоче пускається в макабричний танок, прекрасну даму, старого або стару і цілий зоопарк хтонічних чудовиськ.

Посмертне існування також представляється співвіднесеним з поцейбічною реальністю – сон, хоч і вічний, чертоги, хоч і похмурі, вигадливо організовані і густо населені різноманітними істотами кола пекла, прірву або світловий тунель – географія, яку реально уявити, ландшафт, хоч і химерний, але який цілком піддається опису та зображенню. Так метафора, художній або словесний опис відтворює (а насправді – заново створює) те, що виходить за межі всякого досвіду і навряд чи піддається мовному вираженню.

Однак всі ці тривіальні символи й образи, що пояснювали смерть та скрашували її очікування людині аж до кінця Середньовіччя, для новоевропейського мислення є не більш ніж фігурою мови. Невловимість, принципова неможливість візуалізувати смерть постають перед ним болісною таємницею, і доводиться з гіркотою констатувати, що «смерть і є лише знаком свого невдалого зображення, ... який протривить своїй референтності, скасовуючи її. Знака не існує; хіба що він – якась мертва точка, навколо якої з незапам'ятних часів крутиться смислова карусель естетичного втілення, як крутиться вона навколо осі життя, і так далі і тому подібно» [5, с. 25]. Таким чином, чи не єдине, що може сказати про смерть новоевропейський людина з висоти свого досвіду і знань – це шекспірівське «Подальше – мовчання».

Так, на початку ХХ століття швейцарський художник Ф. Ходлер зважився на найнебезпечніший художній, психологічний та евристичний експеримент, створивши цикл живописних робіт, які відобразили вмирання його хворої дружини Валентини Года-Дарель. День за днем, крок за кроком він нещадно з природи фіксував її опір та фізичне спотворювання цієї колись гарної жінки, що супроводжувало рух до смерті. Але в самий день кончини Ф. Ходлер не писав Валентину – замість неї він зобразив захід сонця на Женевському озері – вид, що відкривався з кімнати померлої. Світло призахідного сонця заповнило весь простір неба і водну гладь, немов поглинувши образ покійної. Архетипне мислення віддавна пов'язує світло зі смисловим простором порядку та космосу, але у випадку Ф. Ходлера, здається, мова йде не про космос, а про хаос, правда, осмислений специфічно – як світове креативне начало.

Цей приклад дозволяє нам простежити один із варіантів взаємозв'язку між естетичною та онтологічною складовою в художньому осмисленні смерті: смерть

пов'язана з розпадом образу, тобто переходом через потворне в безобразне.

Естетичне відторгнення потворного є «пом'якшеною» формою прояву базового людського страху – страху смерті, адже потворне є естетичним натяком на присутність смерті, і в цьому криється причина відрази, яку воно викликає: потворне «сигналізує» людині про загрозу остаточного розпаду образу, перед небуттям.

На нашу думку, безобразне може бути осмислено двояко: як естетична характеристика хаосу як небуття, усе поглинаючої безодні і – як осереддя необмеженої креативності. То ж, нам здається, що Ф. Ходлеру притаманний саме другий погляд на хаос. У цьому випадку безобразне стає загальною підставою для всіх естетичних феноменів, у тому числі, для прекрасного і для потворного – для нових буттєвих форм взагалі. Думка про перехід у безобразне як джерело безмежного смислотворення – достатньо оптимістична, порівняно з уявленням про остаточну смерть у хаосі–небутті. Хоча остаточного вироку – розпаду в безобразність вона, на жаль, не здатна відмінити.

Потенціал форм естетичної репрезентації смерті, накопичений культурою, є величезним, і сам факт скінченності людського існування, поза сумнівом, є одним із центральних чинників культуротворення.

Естетизація смерті відбувається і в позитивному, і в негативному модусі – через прекрасне і через потворне, а також через піднесене, гротескне, трагічне героїчне, комічне. Сучасна культура продовжує цю класичну традицію та водночас залучає багатий категоріальний інструментарій нонкласики.

Більш складним, опосередкованим варіантом естетичного осмислення смерті є її персоніфікація в образах, які несуть власний естетичний заряд, який, змішуючись із семантикою смерті, утворює дієвий засіб впливу на людську свідомість і навіть здатний на певний час розірвати смисловий зв'язок між смертю та втраченою життям. Прикладом може послужити еротизація смерті, що бере початок ще в епоху Ренесансу та бароко: смерть, поміщена в еротичний контекст, сприймається через хтивість і розчиняється в потоці чуттєвості. Ф. Арьєс звертає увагу на цю особливість барокових сцен мучеництва святих: «Сцени смерті, які дихають насильством, збуджують глядачів, приводячи в рух первинні сили, сексуальна природа яких сьогодні є очевидною. Візьмемо ми екстаз св. Катаріни Сієнської на фресці Содомі в Монтеоліветто, це пишне тіло з ніжною грудьми під серпанком і повними плечима, яке впало на подушки, або святих жінок роботи скульптора Берніні в Римі, які омлівають, особливо ж його знамениту св. Терезу в шаленстві екстазу, – усюди побачимо ми ту ж чуттєвість страждання і найвищого релігійного збудження. Містичний екстаз цих святих – екстаз любові та смерті, любові до Бога і смерті лише в тутешньому, земному світі. Смерть вже не зупиняє чуттєву насолоду, а навпаки, підносить її у мистецтві бароко. Ще один крок – і мертве тіло саме стає об'єктом жадання» [2, с. 315]. Звертає на себе увагу той факт, що легкі мотиви еротизації образів можна знайти навіть у сучасному українському мистецтві, яке художньо осмислює війну на Донбасі (див., наприклад, роботи С. Пащука та М. Дяченка). Сепаратистській субкультурі, яка активно формується, ця тенденція також властива, але лише тією мірою, якою ця

субкультура складається самостійно і стихійно. У цілому ж сепаратистський проект сконструйований з опорою на радянську культурну ідентичність, якій притаманна естетизація смерті через героїчне.

Естетизація конструює нову реальність, з перетвореними естетичними якостями, зі зміщеними сенсами, видозміненими ціннісним характеристиками, реальність, у якій змінюється поведінка людини, її спрямування та пріоритети. Естетичні категорії втілюються в форми реальних соціальних відносин і моральних імперативів. «Естетизована» смерть приходить в образі вабливого юнака «з посмішкою дивно–тривалою» (В. Брюсов) або у вигляді «безодні, розверстої вдаль» (М. Цветаєва) в незбагненому, замороженому хічківському саспенсі або в звуках похоронного маршу Ф. Шопена. Смерть стала більш «фотогенічною» та «кінематографічною», нестрашною, солодкою, жахливою, прекрасною, урочистою, десь навіть захоплюючою, але яка вона насправді, що ховається під нескінченною кількістю її личин – так і залишилося таємницею. «Ми переводимо смерть в метафори, не знаючи її, будучи у близьких стосунках із нею хіба що в тому випадку, коли вона служить нам опорою у вигаданому світі. «Мислять не смерть, не порожнечу, не не–буттєве, не ніщо; мислять його незліченні метафори – як спосіб окреслити непомисленне» (Едмон Жабе, «Книга питань»). Метафори, які викликає до життя смерть, проходять максимальне випробування на розрив. Вони повинні освоїти область досвіду, який доступний не більше, ніж є доступними уявні числа, без початкового відсилення до поділюваної з іншими, загальної реальності, роздумами про яку можна з кимось поділитися, реальності, яка сполучає воедино текст, читача і автора» [5, с. 20]. Естетизація небуття в формах буття породжує образи, розумові ходи, метафори, більш–менш пов'язані зі смертю, але нею не є. Виходить, що наші уявлення про смерть – це образи образів, думки про думки, відображення відображень. Але не естетично смерть осмислити надзвичайно важко. Так, на полотнах Ієроніма Босха можна часто зустріти пекельних породжень, чії тіла – пусті посудини, порожні кісткові останки, пустотілі деревинки, тобто мають лише зовнішню оболонку, лише форму.

Таким чином, можна дійти висновку, що, мислячи про смерть, зображуючи смерть, побоюючись смерті, ми маємо на увазі, насамперед, естетичні феномени, а не їх підстави, однак ці естетичні явища обумовлюють абсолютно реальні поведінкові реакції та соціальні відносини. Естетично організований жах перед смертю – одне з головних досягнень культури. Саме він здатний примирити страждаючу людську свідомість з думкою про неминуче, можливо, і наблизити її до розгадки таємниці. Це почуття – гостре, емоційно насичене та екзистенціально напружене, відкриває можливість для впливу як на аксіологічну сферу культури, так і на спосіб дій окремих суб'єктів та соціальних груп. Від того, який саме комплекс естетичних уявлень і понять та чи інша культура пов'язує зі смертю, залежить ставлення суспільства та окремої людини до смерті, а, отже, і до життя – свого і чужого.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Поэтика / Аристотель; пер. М. Л. Гаспаров // Соч.: в 4 т. – М.: Мысль, 1983. – Т.4 / ред. А. И. Доватур. – 830 с.
2. Арьес Ф. Человек перед лицом смерти / Ф. Арьес. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Прогресс–Академия», 1992. – 528 с.

3. Лишаев С. А. Эстетика Другого / С. А. Лишаев. – Самара: Самар. гуманит. акад., 2000. – 366 с.

4. Никонова С. Б. Эстетизация как парадигма современности. Философско-эстетический анализ трансформационных процессов в современной культуре: автореф. ... докт. филос. наук / С. Б. Никонова. – С.–Пб., 2012. – 42 с.

5. Харт Ниббриг Кристиан Л. Эстетика смерти / Л. Харт Ниббриг Кристиан; пер. с нем. А. Белобратова. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2005. – 424 с.: ил.

6. Чанышев А. Н. Философия небытия // Философия и общество. – 2005. – №1. – С.6.

7. Шатунова Т. М. Социальный смысл онтологии эстетического (опыт оправдания красотой). – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 2007. – 184 с.

References

1. Aristotel. Poetika / Aristotel; per. M. L. Gasparov // Soch.: v 4 t. – M.: Mysl, 1983. – T.4 / red. A. I. Dovatur. – 830 s.

2. Aries F. Chelovek pered licom smerti / F. Aries. – M.: Izdatelskaya gruppa «Progress» – «Progress-Akademiya», 1992. – 528 s.

3. Lishaev S. A. Estetika Drugogo / S. A. Lishaev. – Samara: Samar. гуманит. акад., 2000. – 366 с.

4. Nikonova S. B. Estetizatsiia kak paradigma sovremennosti. Filosofsko-esteticheskiy analiz transformatsionnykh processov v sovremennoy kulture: avtoref. ... dokt. fil. nauk / S. B. Nikonova. – S.–Pb., 2012. – 42 s.

5. Hart Nibbrig Kristian L. Estetika smerti / L. Hart Nibbrig Kristian; per. s nem. A. Belobratova. – СПб.: Изд-во Ивана Лимбаха, 2005. – 424 с.: ил.

6. Chanyshv A. N. Filosofii nebytiia // Filosofii i obshhestvo. – 2005. – №1. – С.6.

7. Shatunova T. M. Socialny smysl ontologii esteticheskogo (opyt opravdaniia krasoty). – Kazan: Izd-vo Kazanskogo un-ta, 2007. – 184 s.

Yeremenko Yu. V., candidate of philosophical science, Institute of Culture and Arts of Taras Shevchenko Lugansk National University (Ukraine, Poltava), koliania1960@gmail.com

Aesthetization as a way of the phenomenon of death comprehension

Philosophical issues related to death have been considered by the theoretical thought as long as philosophy exists. At the same time, a relatively small segment of theoretical knowledge covers its aesthetic aspects.

The aim of the article is an attempt to identify some aesthetic perception features of the phenomenon of death.

The author points out that the failure or the limit complexity of the understanding of death makes the human consciousness to use the compensatory replacement mechanism of death aesthetization. The most common way is the personification of death. In the reflexive process death is denoted by the images or other phenomena associated with life, not with death.

The author concludes that thinking of death, describing death, being afraid of death, we refer to the aesthetic phenomenon, not to its basis. However, the aesthetic phenomena determine absolutely real behavioral responses and social relations. Aesthetically organized fear of death is one of the major cultural achievements. It is able to reconcile the suffering human consciousness with the idea of the inevitable end.

Keywords: death, subject, aesthetization, ugly, imageless, personification.

Еременко Ю. В., кандидат философских наук, преподаватель кафедры хореографии, Институт культуры и искусства Луганского национального университета им. Тараса Шевченко (Украина, Полтава), koliania1960@gmail.com

Эстетизация как способ осмысления феномена смерти

Философская проблематика, связанная со смертью, находится в центре внимания исследователей столько же, сколько существует и сама философия. В то же время относительно небольшой сегмент теоретического знания охватывает ее эстетические аспекты.

Цель этой статьи – очертить некоторые особенности эстетического восприятия феномена смерти.

По мнению автора, предельная сложность осмысления этого явления вынуждает человеческое сознание прибегать к компенсаторному механизму – эстетизации смерти. Наиболее распространенным способом эстетизации смерти является ее персонификация. В рефлексивном процессе смерть обозначается через определенные образы и концепты, связанные с жизнью.

Автор приходит к выводу, что, мысля о смерти, изображая смерть, опасаясь смерти, мы имеем в виду эстетические феномены, а не их основания. Однако эти эстетические явления обуславливают абсолютно реальные поведенческие реакции и социальные отношения. Эстетически организованный ужас перед смертью – одно из главных достижений культуры. Он способен примирить страдающее человеческое сознание с мыслью о неизбежном конце.

Ключевые слова: смерть, субъект, эстетизация, безобразное, безобразное, персонификация.

* * *

УДК 130:316.3

Піддубна Л. В.,
кандидат філософських наук, доцент, Харківський
інститут фінансів Українського державного
університету фінансів та міжнародної торгівлі
(Україна, Харків), lidp@mail.ru

КІБЕРПРОСТІР ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФАКТОР МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА

Метою статті є опрацювання нових вимірів соціальної реальності, що позначувані концептом «кіберпростір». Розкриваються контексти та особливості тлумачення феномену «кіберпростір» в різні культурно-історичні періоди. Обґрунтовується актуальність філософського осмислення поняття «кіберпростір» у зв'язку з інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, зростанням обсягів інформації, «інтернетизацією» повсякденного життя, становленням «мережевого суспільства». У статті використовуються методи порівняння, аналізу, синтезу та узагальнення найбільш значимих концепцій, ідей та принципів у галузі досліджень кіберпростору. Актуальність теми дослідження також визначена складністю, багатогранністю феномену «кіберпростору» та його властивістю видозмінюватися. Висновки: сьогоденні дослідження феномена «кіберпростору» здобуває міждисциплінарний характер і засновується на прагненні зрозуміти принципи та закономірності цього явища.

Ключові слова: кіберпростір, мережеве суспільство, Інтернет, соціальна реальність, віртуальна реальність.

Інформаційно-комунікаційні технології, що не мають аналогів у минулому, активно впроваджуються в життя сучасної людини, змінюючи не тільки інформаційне середовище, в якому людина співпрацює з іншими членами суспільства, але й впливаючи на саму людину, її спосіб життя, свідомість, цінності та світогляд. «Всесвітня павутина» мережі Інтернет стає невід'ємним елементом життя суспільства, тим кутнім каменем, нервовою системою сучасної цивілізації, без яких тепер не уявляється можливим просування вперед фактично в будь-якій області пізнавальної та практичної діяльності людини [4, с. 29].

Розвиток технологій, зростання обсягів інформації та глобальна інформаційна мережа Інтернет спровокували введення до наукового дискурсу понять «віртуальна реальність», «кіберпростір», «мережеве суспільство», філософське осмислення яких стає актуальною задачею сьогодення.

Реальність, що позначувана концептом «кіберпростір», стала одним з головних факторів соціокультурного середовища, особливим середовищем перебування, з яким пов'язані всі сфери суспільного життя – економічна, соціальна, політична, духовна. Окрім того, поява кіберпростору сприяла формуванню глобального інформаційного простору, становленню «мережевого суспільства», базою функціонування якого стали генерування, обробка, передача і оновлення інформаційного соціального поля.

Метою даної розвідки є потреба у філософському осмисленні поняття «кіберпростір» та дослідження форм його існування, що обумовлено недостатнім й суперечливим характером онтології даного феномену і його ролі в сучасних інформаційних процесах.

Широкий спектр соціально-психологічних проблем, породжених «інтернетизацією» повсякденного життя усіх прошарків суспільства; формування у кіберпросторі нових суспільних структур, безпосередньо пов'язаних з Інтернет-проектми; аксіологічні трансформації, що переживає особистість при входженні в мережу зумовлює актуальність дослідження.

Дослідження кіберпростору спирається на опрацювання філософських уявлень про буття та реальність,